

АУДІОЛІНГВАЛЬНИЙ МЕТОД У ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ РОСІЙСЬКОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті розглядаються можливості навчання іншомовного спілкування іноземних студентів шляхом застосування аудіолінгвального методу, який маніфестує розвиток комунікативної компетенції через формування комбінованої мовної навички слухання-говоріння на основі принципу усного випередження, з пріоритетом аудіювання й говоріння над іншими видами мовленнєвої діяльності, та органічно поєднується з матричним методом зворотного мовленнєвого резонансу; аналізується теоретичне підґрунтя та описуються практичні результати експериментального курсу розвитку усного російського мовлення, який створено на базі нового альтернативного навчального посібника «Хочу говорити по-русски!».

Ключові слова: аудіолінгвальний метод, матричний метод зворотного резонансу, комунікативна спрямованість навчання, інноваційні технології навчання, іншомовне спілкування, мовленнєва модель, квантування тексту, протоговоріння, усне випередження, слухання-говоріння.

Постановка проблеми. У сучасній методиці викладання іноземних мов як головна маніфестується комунікативна мета навчання, тобто передбачається пріоритет аудіювання та говоріння над іншими видами мовленнєвої діяльності. Проте викладання російської мови як іноземної переважно базується на традиційному граматики-перекладному методі, що достатньою мірою не сприяє формуванню навичок та вмінь іншомовного спілкування, і ця тенденція залишається сталою. Викладання нерідко здійснюється з використанням застарілих посібників, які не відповідають сучасним вимогам і не реалізують або лише частково реалізують комунікативний підхід. У той же час упродовж багатьох десятиріч у методичних школах Європи та США домінує, продовжуючи залишатися провідним і сьогодні, аудіолінгвальний метод [4, 1].

Аналіз актуальних досліджень. Наразі для методики викладання іноземних мов характерне інтенсивне виникнення численних інновацій, тому дослідження сучасних методів навчання має надзвичайно важливе значення. Для вибору успішної стратегії навчання в конкретній педагогічній ситуації викладач має володіти інформацією про особливості та специфіку методик і методів у всьому їх різноманітті. Можна стверджувати, що на сучасному етапі розвитку методичної науки не існує універсального методу навчання іншомовного спілкування – ефективність кожного з методів залежить від багатьох чинників. Відбувається процес інтеграції елементів різних методів, утворення комплексних, які вбирають найкраще з різних методик.

Традиційний аудіолінгвальний метод достатньо широко описаний у науковій літературі, однак потребують ретельного дослідження його модифіковані форми, що виникають під впливом різноманітних інновацій. Слід зазначити, що однією з основних причин того, що у вітчизняній методичній практиці аудіолінгвальний метод не отримав достатнього поширення, є недостатня кількість сучасного аудіолінгвального методичного й навчального забезпечення.

Новизна дослідження полягає у вивченні та узагальненні результатів експериментального курсу розвитку усного російського мовлення, який передбачав застосування аудіолінгвального методу з елементами методу мовної матриці зворотного резонансу та інформаційних технологій на базі нового альтернативного навчального посібника, створеного колективом викладачів кафедри мовної підготовки іноземних громадян СумДУ [8].

Метою статті є оприлюднення теоретичних основ цього методичного експерименту й аналіз практичних результатів його застосування.

Виклад основного матеріалу. Традиційно аудіолінгвальний метод навчання іноземних мов – це метод, який спирається на слуховий канал сприйняття, передбачає багаторазове прослуховування та промовляння мовленнєвих моделей, що веде до утворення певних мовних автоматизмів [3, 97]. Методична концепція аудіолінгвального методу базується на принципах усного випередження, комунікативності, моделювання мовленнєвої інформації. З іншими різноманітними комунікативними методами його поєднують спільні риси: вважається, що формування лінгвістичної, мовленнєвої, соціокультурної, компенсаторної та інших видів комунікативної компетенції є основною метою навчання, а головний критерій успішності – сприйняття та передання повідомлення, яке має мовленнєвий статус; організація мовного матеріалу орієнтована не на форму мовної моделі, а на її функцію, через яку усвідомлюють форму; формування лексичної та граматичної довершеності висловлювання розглядається як вторинне відносно думки.

Аналіз когнітивних стратегій аудіолінгвального методу показує, що у процесі аудіювання переважає аудіальна репрезентативна система (термін «репрезентативна система» трактується тут як канал сприйняття зовнішньої інформації та особливий механізм інтелекту, що актуалізується цим каналом). Після аудіального зовнішнього вводу інформації відбувається операція зіставлення почутого з мовленнєвими моделями аудіальної пам'яті особистості та їх усвідомлення. На етапі реферування діють дві

репрезентативні системи – аудіальна й кінестетична в артикуляційній модальності, тобто відбувається внутрішнє промовляння [1, 67].

Слідом за науковцями [3, 114] ми вважаємо безумовними перевагами аудіолінгвального методу його практичну спрямованість, відпрацювання мовної моделі через мовленнєві вправи, у яких ця модель квантується, формування мовної компетенції через усвідомлення функції граматичних явищ, наявність широких можливостей використання в навчальному процесі нових інформаційних технологій.

Аудіолінгвальний метод успішно інтегрується з багатьма інноваційними технологіями. Як засвідчує практичний досвід, він органічно поєднується з матричним методом зворотного резонансу Н. В. Замяткіна [2] та В. П. Федотова [7]. На думку авторів цієї методичної концепції, у результаті навчання когнітивний процес структурується подібно до багатовимірної матриці, що забезпечує швидкий покоординатний пошук потрібної інформації. Основоположним для матричного методу викладання є твердження, що нові слова з'являються у свідомості не поодинці, а великими, добре структурованими масивами. Структура виникає за рахунок смислових зв'язків між новими словами, а також з аналогій у побудові та звучанні слів. Першим джерелом зв'язку слугує повторення одного й того самого слова мовою, що вивчається. Зв'язки всередині мови виникають між однотипними або протилежними за змістом словами при стандартних перетвореннях. На базі виявлення аналогій усвідомлюються різноманітні винятки із загального правила, міжмовні інтерференційні явища.

Протягом декількох років аудіолінгвальний метод у поєднанні з елементами методу мовної матриці зворотного резонансу успішно застосовується на кафедрі мовної підготовки іноземних громадян СумДУ в процесі викладання курсу «Розвиток усного російського мовлення» на базі нового навчально-методичного посібника «Хочу говорити по-русски!», який було створено для початкового етапу навчання [8]. Мета посібника – розвиток комунікативної компетенції слухача-мовця через формування комбінованої мовленнєвої навички слухання-говоріння. Перша фаза цього формування передбачає навчання іноземця сприйняття інформації аудіотексту, а друга фаза – використання цієї інформації для побудови усних висловлювань спочатку репродуктивного, а згодом репродуктивно-продуктивного та продуктивного характеру. До складу посібника ввійшли комунікативні мовленнєві теми, які дозволяють забезпечити спілкування іноземних студентів у навчально-професійній і побутовій сферах їх життя. Так, перша частина посібника «Хочу учитися в СумГУ!» складається з чотирьох

розділів: «Наш університет», «Учебный год», «Русский язык и другие предметы», «Экскурсии по университету». Кожен із цих розділів містить фонетичний, мовленнєвий і лексико-граматичний практикум. Ядром теми є мовленнєвий практикум, який базується на матричному аудіотексті та передбачає аудиторну навчальну роботу під керівництвом викладача.

Мета мовленнєвого практикуму – створення в аудіальній пам'яті студентів стійких мовленнєвих моделей, що мають матричні ознаки, тобто відрізняються високою комунікативною значущістю та частотністю вживання. Ця мета досягається шляхом квантування матричного тексту. Формування мовної матриці в довготривалій пам'яті студента здійснюється за допомогою таких методичних кроків: багаторазове «сліпе» прослуховування елементів матриці (слів, фраз і речень); багаторазове промовляння цих елементів услід за аудіозразком відповідно до наростаючої складності, у різних мовних вправах, у різноманітному контекстуальному оточенні, з аудіальною опорою, а потім і без неї; неодноразове прослуховування матричного тексту з подальшим контролем розуміння; самостійна робота з мовною матрицею.

Матричне протоговоріння є підготовчим етапом до говоріння спонтанного й має низку особливостей. По-перше, воно має відбуватися безпосередньо відразу після прослуховування матричного елементу. По-друге, проговорювання матричних текстів потрібно здійснювати неодмінно вголос. Гучне, артикульоване, багаторазове промовляння з найбільш точною імітацією вимови носіїв мови викликає в нервовій системі зворотний мовленнєвий резонанс. Цей процес приводить до появи у свідомості іншомовних мовленнєвих еталонів, передбачає підсвідомий аналіз різних мовних структур, а утрировані артикуляційні рухи сприяють виникненню в кінестетичній пам'яті нових мовленнєво-рухових алгоритмів, що привчають артикуляційний апарат до нової мовленнєвої роботи. І нарешті, прослуховування та промовляння мовної матриці, що відбувається без участі зорових аналізаторів, стимулює аудіальний канал сприйняття інформації, який зазвичай істотно слабкіший за візуальний. Введення матеріалу під порядковане принципу усного випередження, і візуальна текстова опора на цьому етапі використовується лише як допоміжний засіб навчання. Цим зумовлена послідовність виконання навчальних завдань: багаторазове аудіювання, багаторазове протоговоріння, і лише потім – читання, писання, мовні вправи.

Матричним ми вважаємо змодельований особливим чином навчальний текст, який містить ствову мовну інформацію з високою комунікативною ревалентністю і за своїми властивостями може бути основою для моделювання типових висловлювань у стереотипних сферах спілкування.

Досвід показує, що оптимальна довжина матриці не повинна перевищувати 100 слів, а тривалість – двох хвилин звучання. Наведемо зразок матричного міні-тексту «Наш університет», який пропонується студентам для відпрацювання й подальшого відтворення в першій темі курсу: Сумской государственной университет – один из самых больших и самых известных университетов Украины. В университете 5 факультетов. Здесь учатся более чем четырнадцать тысяч студентов. Они будут инженерами, врачами, экономистами, программистами, юристами, переводчиками, журналистами. В университете учатся также иностранные студенты. В СумГУ учатся примерно две тысячи студентов-иностранцев. Они приехали из разных стран мира. Это студенты из Европы, из Америки, из Азии, из Африки. Студенты-иностранцы начинают свою учёбу на ПО. Цей текст має всі ознаки мовленнєвої матриці: він чітко структурований, містить 67 слів у 8 коротких реченнях, включає тільки комунікативно важливі базисні лексичні одиниці та граматичні конструкції, звучить приблизно 2 хвилини.

Після 12 годин практичних занять студенти репродукують цей текст, а потім продукують на його основі аналогічні тексти під час презентації університетів своїх країн. Наведемо приклад презентації відомостей про нігерійський університет Акуаїбу на основі матричного тексту. Презентацію виконала студентка групи М-4 підготовчого відділення Ібанга Мпоиканке Рафаель. У її тексті позначаємо нові лексичні та граматичні елементи, що характеризують цей текст як репродуктивно-продуктивний: Государственный университет Акуаибу – один из небольших и самых новых университетов Нигерии. В университете тоже 5 факультетов. Здесь учатся больше чем тысяча студентов. Они будут инженерами, врачами, экономистами и так далее. В университете Акуаибу не учатся иностранные студенты, потому что это один из самых молодых университетов в Нигерии. Здесь учатся только студенты из Нигерии. Студенты начинают свою учебу на разных факультетах. Це висловлювання демонструє, що студент отримує негайні конкретні практичні результати своєї роботи.

Завершується вивчення теми лексико-граматичним практикумом – мовними вправами на базі матричного тексту, які студенти виконують самостійно або під керівництвом викладача. Передбачається, що під час занять мовна інформація повинна мати супроводжувальний характер.

Перспективи подальших досліджень, на наш погляд, полягають у вивченні можливостей застосування набутого досвіду в інших формах навчання, зокрема в дистанційній. Це буде потребувати вдосконалення навчального аудіолінгвального комплексу засобами новітніх інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Завгородний В. А. Обучение слушанию-письму студентов-иностранцев (на основе профессионально-значимых текстов) / В. А. Завгородний, А. И. Киселева // Педагогічні науки : [зб. наук. пр.] / відп. ред. М. О. Лазарев. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка. – 2002. – С. 67.
2. Замяткин Н. Ф. Вас невозможно научить иностранному языку / Н. Ф. Замяткин. – М. : Неография, ИПО «Лев Толстой», 2006. – 177 с.
3. Капитонова Т. И. Современные методы обучения русскому языку иностранцев / Т. И. Капитонова, А. Н. Щукин. – М. : Русский язык, 1979. – 224 с.
4. Кравченко Т. К. Психологические основы методики обучения иностранным языкам в англоязычных странах [Электронный ресурс] / Т. К. Кравченко // Copyright Filolinvia. – Режим доступа : <http://englishmax.ru/>.
5. Пассов Е. И. Аудиолингвальный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 214 с.
6. Пассов Е. И. Основы аудиолингвальной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1989. – 179 с.
7. Федотов В. П. Матричный метод в изучении иностранных языков / В. П. Федотов // Компьютерные инструменты в образовании. – 1999. – № 6. – С. 33–37.
8. Хочу учиться в СумГУ! : учеб.-метод. материалы по развитию связной речи / Л. В. Биденко, В. А. Завгородний, А. И. Киселева, А. В. Шевцова. – Сумы : СумГУ, 2013. – 117 с.
9. Щукин А. Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам : учеб. пособие / А. Н. Щукин. – М. : Филоматис, 2008. – 188 с.

РЕЗЮМЕ

Завгородний В. А., Киселёва А. И. Аудиолингвальный метод в практике обучения иностранных студентов русскоязычному общению.

В статье рассматриваются возможности обучения иноязычному общению посредством применения аудиолингвального метода, который манифестирует развитие коммуникативной компетенции обучаемого путем формирования комбинированного речевого навыка слушания-говорения на основе принципа устного опережения, с приоритетом аудирования и говорения над другими видами речевой деятельности, и органично сочетается с матричным методом обратного резонанса. В статье описываются теоретические основы и практические учебные результаты экспериментального курса развития устной русской речи, созданного на базе нового альтернативного учебного пособия.

Ключевые слова: аудиолингвальный метод, матричный метод обратного резонанса, коммуникативная направленность обучения, инновационные технологии обучения, иноязычное общение, речевая модель, квантование текста, протоговорение, устное опережение.

SUMMARY

Zavhorodnii V., Kyzelova A. The audio-lingual method in the practice of teaching foreign students Russian-speaking communication.

The article deals with the opportunities of teaching communication in foreign language to foreign students that study Russian as a foreign language by means of using audio-lingual method. This method is predominant in methodological schools of Europe and the USA but up to now hasn't got sufficiently widespread application in the native methodological practice. It is noticed that the traditional audio-lingual method is quite widely described in scientific literature, but its modified forms, that appear due to different innovations, require thorough investigation.

The audio-lingual method is successfully integrated and smoothly combined with various innovative technologies that characterize modern methodology of foreign languages teaching, in particular, with inverse resonance matrix method of N. V. Zamyatkin and V. P. Fedotov. The authors consider to be important the task of producing audio-lingual teaching and learning software of high quality. They describe theoretical principles of experimental course in oral Russian speech development that is realized on the ground of audio-lingual method with elements of inverse resonance matrix method and information technologies on the basis of new alternative work book created by SSU's group of the teachers of the department of language training for foreign citizens. The purpose of the work book, presented in the article, is the development of foreign students' communicative competence through the formation of combined speaking and listening skills on the basis of oral advancing principle with listening and speaking priority over other types of speech activity. The work book includes communicative speech topics that guarantee the communication of foreign students in teaching professional and everyday aspects of their lives. The stages of students teaching of productive statements on the basis of matrix texts are described. It analyzes the practical learning results that have been achieved in the course of this methodical experiment. Besides, the integration possibilities of audio-lingual method with other communicative technologies are analyzed. The authors point out as clear advantages of audio-lingual method its practical orientation, developing the language model through speech exercises, in which this model is quantized, the formation of linguistic competence through the awareness of the functions of grammatical phenomena, the existence of broad opportunities to use new information technologies in the learning process.

Key words: *audio-lingual method, an inverse resonance matrix method, communicative orientation of studying, innovative learning technologies, foreign language communication, a speech model, quantizing a text, protospeech, oral advancing, listening and talking.*